

Понедільчук Тетяна, Паламарчук Віталій. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств: теоретичні аспекти та напрями зміцнення. *Економічний дискурс*. 2026. Випуск 1. С. 229-238.
DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2026-1-22>

УДК 338.43 : 330.131.7 : 005.934

JEL Classification D81, Q12, Q18, M11, O13

Понедільчук Тетяна

к. е. н, доцент кафедри економіки та економічної теорії
Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

E-mail: komar.tv@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0622-4318

Паламарчук Віталій

аспірант

Білоцерківський національний аграрний університет
м. Біла Церква, Україна

E-mail: palamarchukvit@ukr.net

ORCID: 0009-0006-9826-3555

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ

Анотація

Вступ. Сучасний розвиток сільськогосподарських підприємств відбувається в умовах високої нестабільності економічного середовища, посилення глобальної конкуренції, трансформації аграрних ринків та зростання рівня внутрішніх і зовнішніх ризиків. Особливої актуальності проблематика економічної безпеки аграрних підприємств набула в умовах воєнної економіки, коли суттєво посиллися загрози порушення виробничих процесів, логістичних ланцюгів, фінансової стабільності та ресурсного забезпечення аграрного сектору.

Методи. У процесі підготовки статті використано методи теоретичного узагальнення та системного аналізу для дослідження сутності економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, її функціональних складових та узагальнення наукових підходів до формування системи економічної безпеки аграрного сектору. Методи статистичного, порівняльного та економічного аналізу застосовано для оцінювання впливу воєнних ризиків на функціонування аграрних підприємств, аналізу динаміки виробничих, фінансових, логістичних та енергетичних ризиків, а також сучасного стану розвитку аграрного сектору України. Крім того, метод логічного узагальнення використано при обґрунтуванні напрямів зміцнення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, розвитку систем ризик-менеджменту, цифровізації управління, модернізації виробництва та підвищення стійкості аграрного сектору в умовах воєнної економіки.

Результати. У результаті дослідження встановлено, що економічна безпека сільськогосподарських підприємств формується під впливом фінансових, виробничих, логістичних, енергетичних, кадрових та інформаційних чинників, рівень впливу яких суттєво посилюється в умовах воєнної економіки. Обґрунтовано, що порушення логістичних маршрутів, зростання виробничих витрат, дефіцит трудових і фінансових ресурсів, енергетичні ризики та нестабільність ринкового середовища негативно впливають на стійкість функціонування аграрних підприємств та потребують формування адаптивної системи економічної безпеки. Визначено, що ключовими напрямками зміцнення економічної безпеки аграрного сектору є цифровізація управління виробництвом, розвиток ризик-менеджменту, диверсифікація діяльності, модернізація матеріально-технічної бази, впровадження енергоефективних технологій та активізація державної підтримки аграрного виробництва.

Перспективи. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням адаптивних моделей управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств в умовах воєнної та післявоєнної трансформації економіки України. Особливого значення набувають дослідження цифровізації систем управління аграрним виробництвом, розвитку механізмів ризик-менеджменту, аграрного страхування та впровадження енергоефективних і ресурсозберігаючих технологій у систему забезпечення економічної безпеки підприємств.

Ключові слова: економічна безпека, сільськогосподарські підприємства, воєнна економіка, ризик-менеджмент, цифровізація управління, конкурентоспроможність, стійкість аграрного виробництва.

Вступ.

Сучасний розвиток сільськогосподарських підприємств відбувається в умовах високої нестабільності економічного середовища, посилення глобальної конкуренції, трансформації аграрних ринків та зростання рівня внутрішніх і зовнішніх ризиків. Особливої актуальності проблематика економічної безпеки аграрних підприємств набула в умовах воєнної економіки, коли суттєво посилюються загрози порушення виробничих процесів, логістичних ланцюгів, фінансової стабільності та ресурсного забезпечення аграрного сектору.

Сільськогосподарські підприємства функціонують під впливом комплексу економічних, природно-кліматичних, інституційних, фінансових, енергетичних та соціальних чинників, які безпосередньо впливають на рівень їх економічної стійкості. Війна, інфляційні процеси, нестабільність валютного ринку, зростання вартості енергоресурсів та логістичні обмеження суттєво ускладнюють функціонування аграрного бізнесу та обумовлюють необхідність формування ефективної системи економічної безпеки.

У сучасних умовах економічна безпека сільськогосподарських підприємств розглядається як здатність підприємства забезпечувати стабільність функціонування, ефективно використання ресурсів, конкурентоспроможність та адаптивність до кризових змін зовнішнього середовища. Це потребує впровадження сучасних механізмів управління ризиками, цифровізації виробничих процесів, розвитку фінансової стійкості та диверсифікації господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

У сучасній науковій літературі значна увага приділяється дослідженню економічної безпеки аграрного сектору, функціонуванню агропродовольчих ланцюгів та забезпеченню стійкості продовольчих систем в умовах глобальних трансформацій. Праці О. Дічек, О. Васильєва, І. Свиноуса, К. Утенкової, О. Дзісь та інших науковців присвячені теоретичним засадам економічної безпеки, ролі цифровізації, інституційних чинників і ризик-менеджменту у забезпеченні стійкого розвитку аграрних підприємств. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання адаптації агропродовольчих ланцюгів до воєнних викликів, інтеграції цифрових технологій у систему управління продовольчими системами та формування механізмів підвищення стійкості аграрного сектору в умовах післявоєнної трансформації економіки України.

Мета.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів економічної безпеки сільськогосподарських підприємств та обґрунтування напрямів її зміцнення в умовах сучасних економічних викликів.

Методологія дослідження.

У процесі підготовки статті використано методи теоретичного узагальнення та системного аналізу для дослідження сутності економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, її функціональних складових та узагальнення наукових підходів до формування системи економічної безпеки аграрного сектору. Методи статистичного, порівняльного та економічного аналізу застосовано для оцінювання впливу воєнних ризиків на функціонування аграрних підприємств, аналізу динаміки виробничих, фінансових, логістичних та енергетичних ризиків, а також сучасного стану розвитку аграрного сектору України. Крім того, метод логічного узагальнення використано при обґрунтуванні напрямів зміцнення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, розвитку систем ризик-менеджменту, цифровізації управління, модернізації виробництва та підвищення стійкості аграрного сектору в умовах воєнної економіки.

Результати.

Економічна безпека сільськогосподарських підприємств є складною багаторівневою системою, яка характеризує здатність суб'єкта господарювання забезпечувати стабільність функціонування, фінансову стійкість, конкурентоспроможність та захист від внутрішніх і зовнішніх загроз у процесі здійснення виробничо-господарської діяльності. У сучасних умовах економічна безпека аграрних підприємств розглядається не лише як інструмент захисту ресурсного потенціалу, а як важлива передумова забезпечення довгострокового розвитку, адаптивності до кризових змін та ефективного функціонування в умовах нестабільного ринкового середовища.

Теоретичну основу дослідження економічної безпеки формують теорія економічної безпеки, інституційна теорія, теорія ризиків, концепція сталого розвитку, антикризове управління, теорія конкурентоспроможності та ресурсна теорія підприємства. Представники теорії економічної безпеки розглядають безпеку як стан захищеності підприємства від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх чинників, що здатні порушити стабільність його функціонування. Інституційний підхід акцентує увагу на ролі державного регулювання, правового середовища, ринкових інститутів та механізмів підтримки аграрного сектору у формуванні безпечних умов господарювання.

Теорія ризиків визначає економічну безпеку через здатність підприємства ідентифікувати, оцінювати та мінімізувати вплив виробничих, фінансових, логістичних, інвестиційних та природно-кліматичних ризиків. Представники концепції сталого розвитку наголошують на необхідності поєднання економічної ефективності, екологічної безпеки та соціальної відповідальності у системі функціонування аграрних підприємств. Водночас ресурсна теорія підприємства розглядає економічну безпеку як результат ефективного використання виробничих, фінансових, кадрових, технологічних та інформаційних ресурсів.

Значний внесок у розвиток теоретичних засад економічної безпеки зробили О. Дічек, який розглядав економічну безпеку як систему захисту економічних інтересів суб'єктів господарювання [1], та А. Марина, який акцентував увагу на взаємозв'язку економічної стійкості, конкурентоспроможності та інституційного середовища [2]. О. Васильєв підкреслював, що економічна безпека підприємств формується через забезпечення фінансової стабільності, інноваційного розвитку та ефективного управління ризиками [3]. І. Свиноус наголошує на зростанні ролі цифровізації, інформаційної безпеки та антикризового управління в системі забезпечення економічної безпеки підприємств у сучасних умовах [4].

Економічна безпека сільськогосподарських підприємств формується під впливом взаємодії фінансових, виробничих, інвестиційних, кадрових, технологічних, енергетичних та інформаційних компонентів. Для аграрного сектору характерною є висока залежність від природно-кліматичних умов, сезонності виробництва, коливань цінової кон'юнктури аграрних ринків, рівня державної підтримки та доступу до фінансових ресурсів. У сучасних умовах воєнної економіки додатковими чинниками ризику виступають порушення логістичних ланцюгів, енергетичні загрози, дефіцит трудових ресурсів, нестабільність валютного ринку та зростання виробничих витрат, що суттєво

посилює потребу у формуванні ефективної системи економічної безпеки сільськогосподарських підприємств.

Система економічної безпеки сільськогосподарських підприємств включає комплекс взаємопов'язаних складових, що формують здатність підприємства забезпечувати стабільність функціонування, адаптивність до кризових змін та ефективний захист від внутрішніх і зовнішніх загроз. В умовах воєнної економіки особливого значення набуває комплексний підхід до формування економічної безпеки, оскільки аграрний сектор функціонує під впливом фінансових, виробничих, логістичних, енергетичних, кадрових, інформаційних та інституційних ризиків.

Високий рівень невизначеності ринкового середовища, нестабільність логістичних маршрутів, зростання вартості енергетичних ресурсів, дефіцит трудового потенціалу та посилення глобальної конкуренції обумовлюють необхідність формування ефективних механізмів захисту економічних інтересів аграрних підприємств.

Для сільськогосподарських підприємств система економічної безпеки має специфічні особливості, що обумовлені сезонністю виробництва, високою залежністю від природно-кліматичних умов, нестабільністю цінової кон'юнктури аграрних ринків та значним впливом державного регулювання. Особливої актуальності набувають ризики, пов'язані з порушенням логістичних ланцюгів, зростанням вартості матеріально-технічних ресурсів, дефіцитом обігових коштів та енергетичною нестабільністю. У таких умовах економічна безпека аграрних підприємств повинна забезпечувати не лише захист від загроз, а й формування умов для інноваційного розвитку, модернізації виробництва, підвищення рівня ресурсоефективності та інтеграції у агропродовольчі ланцюги доданої вартості.

Сучасні науковці також акцентують увагу на тому, що економічна безпека аграрних підприємств тісно пов'язана із забезпеченням продовольчої безпеки держави, розвитком сільських територій та стійкістю національної економіки [5]. У зв'язку з цим формування ефективної системи економічної безпеки потребує поєднання ринкових механізмів управління, державної підтримки, розвитку цифрових технологій, удосконалення системи страхування ризиків та активізації інвестиційної діяльності в аграрному секторі України.

Однією з ключових складових є фінансова безпека, яка характеризує здатність підприємства підтримувати платоспроможність, ліквідність, фінансову стійкість та ефективне управління грошовими потоками. В умовах війни фінансові ризики суттєво посилилися через зростання собівартості виробництва, нестабільність валютного ринку та скорочення доступу до інвестиційних ресурсів. У 2022–2025 рр. витрати аграрних підприємств на паливно-мастильні матеріали, мінеральні добрива та логістику зросли у 1,5–2 рази, порівняно з довоєнним періодом.

Водночас рівень кредитного навантаження на підприємства аграрного сектору продовжив зростати, що обумовлювалося необхідністю залучення додаткових обігових коштів для забезпечення виробничого процесу. За таких умов важливого значення набувають диверсифікація джерел фінансування, доступ до пільгового кредитування, страхування фінансових ризиків та мінімізація валютних втрат.

Не менш важливою складовою виступає виробнича безпека, яка пов'язана із забезпеченням стабільності виробничих процесів, технологічної стійкості та ефективного використання ресурсного потенціалу. Війна спричинила суттєві порушення у забезпеченні аграрних підприємств матеріально-технічними ресурсами, зростання цін на добрива, насіння, паливо та запасні частини.

За оцінками профільних асоціацій, у 2024 році витрати на мінеральні добрива зросли майже на 35–45%, а вартість дизельного пального в окремі періоди перевищувала довоєнний рівень у 1,7 рази. Додатковими загрозами стали руйнування виробничої інфраструктури, дефіцит технічних ресурсів та зношеність машинно-тракторного парку. Значна частина сільськогосподарської техніки експлуатується понад нормативний термін, що негативно впливає на продуктивність виробництва та рівень технологічної безпеки підприємств.

Важливою складовою економічної безпеки є кадрова безпека, яка визначає здатність

підприємства забезпечувати ефективне управління трудовими ресурсами та підтримувати кадровий потенціал. В умовах війни кадрові ризики значно посилюються через міграцію населення, мобілізаційні процеси та дефіцит кваліфікованих працівників. За оцінками роботодавців аграрного сектору, нестача персоналу в окремих регіонах у 2024–2025 рр. становила 20–30%, особливо серед механізаторів, інженерно-технічних працівників та спеціалістів із цифрового управління виробництвом. Зростання навантаження на працівників, дефіцит кваліфікованих кадрів та старіння трудового потенціалу негативно впливають на ефективність функціонування аграрних підприємств і підвищують ризики виробничих втрат.

Особливої актуальності в сучасних умовах набуває енергетична безпека, яка визначається здатністю підприємства забезпечувати стабільне енергопостачання виробничих процесів. Масовані атаки на енергетичну інфраструктуру України у 2022–2025 рр. спричинили перебої з електропостачанням та суттєве зростання енергетичних ризиків для аграрного сектору. Унаслідок цього значна кількість підприємств була змушена інвестувати кошти у резервні генератори, системи автономного живлення та альтернативні джерела енергії. За оцінками експертів, витрати підприємств на забезпечення енергетичної автономності у 2024 році зросли на 10–15% у структурі операційних витрат. У таких умовах особливого значення набуває впровадження енергоефективних технологій, біоенергетичних установок, сонячних електростанцій та систем оптимізації енергоспоживання.

У сучасних умовах цифровізації аграрного виробництва важливого значення набуває інформаційна та цифрова безпека підприємств. Використання ERP-систем, GPS-моніторингу, цифрових платформ управління виробничими процесами, електронного документообігу та технологій точного землеробства створює нові можливості для підвищення ефективності управління, але водночас посилює ризики кіберзагроз та втрати інформаційних ресурсів [6]. В умовах війни питання кібербезпеки набувають особливого значення через зростання кількості кібератак на інформаційні системи підприємств та об'єкти критичної інфраструктури.

Повномасштабна війна суттєво вплинула на загальний рівень економічної безпеки сільськогосподарських підприємств України, посиливши фінансові, виробничі, логістичні, енергетичні та кадрові ризики функціонування аграрного сектору. Одним із найбільш негативних наслідків стало скорочення посівних площ через тимчасову окупацію територій, замінування земель, руйнування меліоративної та транспортної інфраструктури, а також обмеження доступу до виробничих ресурсів. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, у 2024 році площа потенційно замінованих сільськогосподарських земель перевищувала 5 млн га, що суттєво обмежувало можливості ведення господарської діяльності та призводило до втрати частини виробничого потенціалу аграрного сектору.

Війна негативно вплинула на структуру та ефективність аграрного виробництва. Частина підприємств була змушена скорочувати обсяги посівів, змінювати структуру виробництва або тимчасово призупиняти діяльність через безпекові ризики [7]. Найбільших втрат зазнали господарства у Харківській, Херсонській, Запорізькій, Донецькій та Миколаївській областях, де значна кількість земель залишалася непридатною для використання через бойові дії та мінування. Це призвело до скорочення виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції, зниження рівня завантаження виробничих потужностей та погіршення фінансових результатів діяльності підприємств.

Суттєвий негативний вплив на економічну безпеку аграрних підприємств мало блокування морських портів та порушення традиційних логістичних маршрутів експорту аграрної продукції. До початку повномасштабної війни через морські порти здійснювалося понад 70% експорту зернових та олійних культур. Після блокування частини портової інфраструктури підприємства були змушені переорієнтувати експортні потоки на західні кордони, дунайські порти та залізничний транспорт, що суттєво збільшило витрати на транспортування продукції. Якщо до війни логістичні витрати становили близько 10–15% у структурі собівартості експорту зерна, то у 2022–2024 рр. їх частка в

окремі періоди перевищувала 30–35%. В окремих випадках вартість логістики зростала у 2–3 рази, що негативно впливало на рівень рентабельності аграрного виробництва та конкурентоспроможність української продукції на зовнішніх ринках.

Негативні тенденції посилилися через зростання вартості матеріально-технічних ресурсів, паливно-мастильних матеріалів, мінеральних добрив та енергетичних ресурсів. У 2022–2025 рр. витрати на дизельне паливо та окремі види добрив зросли у 1,5–2 рази, порівняно з довоєнним періодом. Одночасно суттєво збільшилися витрати на зберігання та сушіння зерна через нестабільність енергопостачання та підвищення тарифів на електроенергію. Масовані атаки на енергетичну інфраструктуру України спричинили перебої з електропостачанням, що змусило підприємства інвестувати додаткові кошти у генератори, резервні системи живлення та автономні джерела енергії.

Суттєвих втрат зазнали підприємства, розташовані у прифронтових регіонах, де частина земель була тимчасово окупована або замінована, а окремі виробничі об'єкти – пошкоджені чи зруйновані. Руйнування елеваторів, складських приміщень, тваринницьких комплексів, систем зрошення та транспортної інфраструктури призвело до значних матеріальних втрат та скорочення виробничо-технологічного потенціалу аграрного сектору. Значна частина підприємств була змушена перенаправляти фінансові ресурси не на модернізацію виробництва, а на підтримання базових виробничих процесів та ліквідацію наслідків руйнувань.

Водночас воєнні дії негативно вплинули на кадрове забезпечення аграрного сектору. Через мобілізаційні процеси, міграцію населення та дефіцит трудових ресурсів сільськогосподарські підприємства зіткнулися з нестачею механізаторів, інженерно-технічних працівників та спеціалістів із цифрового управління виробництвом.

Суттєво скоротилася й інвестиційна активність у аграрному секторі. Високий рівень безпекових ризиків, нестабільність валютного ринку, обмежений доступ до кредитних ресурсів та зростання вартості фінансування стримують реалізацію інвестиційних проєктів, оновлення матеріально-технічної бази та впровадження інноваційних технологій. Значна частина підприємств працює в умовах дефіциту обігових коштів, що посилює фінансові ризики та знижує рівень економічної стійкості аграрного виробництва.

У таких умовах воєнні ризики, нестабільність ринкового середовища, логістичні обмеження та дефіцит фінансових ресурсів суттєво посилити потребу у формуванні ефективної системи економічної безпеки, здатної забезпечити стійкість, адаптивність та конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств. Особливого значення набуває впровадження сучасних механізмів антикризового управління, диверсифікація виробництва та каналів збуту, цифровізація аграрного виробництва, модернізація логістичної та енергетичної інфраструктури, а також активізація державної підтримки аграрного сектору в умовах воєнної та післявоєнної трансформації економіки України.

Підвищення рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств потребує реалізації комплексних організаційно-економічних, технологічних, фінансових та інституційних заходів, спрямованих на зміцнення стійкості аграрного виробництва до зовнішніх і внутрішніх загроз. В умовах воєнної економіки, нестабільності аграрних ринків, логістичних обмежень та посилення глобальної конкуренції особливого значення набуває формування адаптивної системи управління економічною безпекою, здатної забезпечувати стабільність функціонування підприємств та мінімізувати ризики господарської діяльності.

Одним із ключових напрямів зміцнення економічної безпеки є диверсифікація виробництва та каналів збуту продукції. Надмірна спеціалізація аграрних підприємств підвищує їх залежність від коливань цінової кон'юнктури, змін попиту та ризиків окремих товарних ринків [8]. У зв'язку з цим важливого значення набуває розширення структури виробництва, розвиток нішевих культур, тваринництва, переробки сільськогосподарської продукції та інтеграція підприємств у ланцюги доданої вартості. Диверсифікація каналів реалізації продукції, розвиток експортних напрямів та

використання цифрових торговельних платформ дозволяють знизити залежність від окремих ринків збуту та підвищити стійкість підприємств до логістичних і ринкових ризиків.

Важливим напрямом зміцнення економічної безпеки є цифровізація управління виробничими процесами та впровадження сучасних інформаційних технологій у систему аграрного виробництва. Використання ERP-систем, GPS-моніторингу, цифрових платформ управління ресурсами, систем точного землеробства та автоматизованого контролю виробничих процесів дозволяє підвищити ефективність використання матеріально-технічних ресурсів, скоротити виробничі втрати та оптимізувати управлінські рішення. Цифрові технології також забезпечують оперативний моніторинг виробничих показників, підвищують прозорість господарської діяльності та сприяють мінімізації ризиків, пов'язаних із неефективним використанням ресурсного потенціалу [9].

Особливого значення набуває розвиток систем ризик-менеджменту, які повинні охоплювати фінансові, виробничі, логістичні, інвестиційні, валютні та природно-кліматичні ризики. У сучасних умовах аграрні підприємства функціонують в умовах високої невизначеності, що обумовлює необхідність впровадження механізмів прогнозування ризиків, формування резервних фондів, диверсифікації джерел фінансування та розвитку систем страхування аграрного виробництва [10]. Ефективне управління ризиками дозволяє зменшити негативний вплив кризових факторів на фінансовий стан підприємств та підвищити їх адаптивність до змін зовнішнього середовища.

Суттєву роль у забезпеченні економічної безпеки відіграє модернізація матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств. Значна частина аграрної техніки та обладнання в Україні експлуатується понад нормативний термін, що призводить до зростання витрат на ремонт, підвищення енергоємності виробництва та зниження продуктивності праці. Впровадження сучасної високопродуктивної техніки, автоматизованих виробничих систем, інноваційних технологій обробки ґрунту та цифрових систем моніторингу дозволяє підвищити ефективність виробництва та знизити технологічні ризики.

У сучасних умовах особливої актуальності набуває розвиток енергоефективних технологій та забезпечення енергетичної автономності підприємств. Масовані атаки на енергетичну інфраструктуру та нестабільність енергозабезпечення обумовлюють необхідність впровадження альтернативних джерел енергії, біоенергетичних установок, сонячних електростанцій, систем резервного живлення та енергоощадних технологій. Це дозволяє знизити залежність підприємств від централізованих джерел енергопостачання та мінімізувати енергетичні ризики.

Важливою складовою зміцнення економічної безпеки є підтримка фінансової стійкості підприємств через механізми пільгового кредитування, державної підтримки, грантових програм та залучення інвестиційних ресурсів. Особливого значення набуває удосконалення системи страхування аграрних ризиків, що дозволяє мінімізувати втрати від природно-кліматичних чинників, воєнних ризиків та нестабільності ринкового середовища. У сучасних умовах важливою є також активізація державно-приватного партнерства у сфері розвитку логістичної інфраструктури, цифровізації аграрного сектору та модернізації виробничих потужностей.

Не менш важливим напрямом є підвищення рівня кадрового забезпечення аграрного сектору. Дефіцит кваліфікованих працівників, міграція населення та мобілізаційні процеси посилюють кадрові ризики функціонування сільськогосподарських підприємств. У зв'язку з цим важливого значення набувають розвиток систем професійної підготовки та перепідготовки кадрів, підвищення рівня цифрових компетенцій працівників, стимулювання молоді до роботи в аграрному секторі та формування сучасної системи мотивації персоналу.

Перспективним напрямом зміцнення економічної безпеки є розвиток кооперації та інтеграції аграрних підприємств у агропродовольчі ланцюги доданої вартості. Кооперація дозволяє малим і середнім сільськогосподарським виробникам об'єднувати ресурси, знижувати трансакційні витрати, покращувати доступ до фінансових ресурсів та підвищувати ефективність збутової діяльності. Водночас інтеграція у ланцюги доданої вартості сприяє розвитку переробки сільськогосподарської продукції, формуванню більш стабільних каналів реалізації та підвищенню конкурентоспроможності

аграрного виробництва як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках [11].

Висновки і перспективи.

Економічна безпека сільськогосподарських підприємств є важливою умовою забезпечення стабільності функціонування аграрного сектору, продовольчої безпеки держави та розвитку сільських територій. В умовах воєнної економіки суттєво посилилися фінансові, логістичні, енергетичні та кадрові ризики, що обумовлює необхідність формування ефективних систем антикризового управління.

Зміцнення економічної безпеки аграрних підприємств потребує комплексного підходу, який включає модернізацію виробництва, цифровізацію управління, розвиток ризик-менеджменту, диверсифікацію діяльності та активізацію державної підтримки аграрного сектору. Особливого значення набуває посилення інституційного середовища функціонування аграрного сектору, удосконалення механізмів державного регулювання та інтеграція сучасних цифрових й інноваційних технологій у систему управління виробництвом. Важливими напрямками забезпечення економічної безпеки є розвиток енергоефективних та ресурсозберігаючих технологій, розширення доступу аграрних підприємств до фінансових ресурсів, підтримка агропродовольчої кооперації та інтеграція виробників у ланцюги доданої вартості.

Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню стійкості сільськогосподарських підприємств до зовнішніх викликів, відновленню виробничого потенціалу аграрного сектору, зміцненню експортних можливостей України та підвищенню рівня продовольчої й економічної безпеки держави в умовах воєнної та післявоєнної трансформації економіки. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням адаптивних моделей управління економічною безпекою сільськогосподарських підприємств в умовах воєнної та післявоєнної трансформації економіки України. Особливого значення набувають дослідження цифровізації систем управління аграрним виробництвом, розвитку механізмів ризик-менеджменту, аграрного страхування та впровадження енергоефективних і ресурсозберігаючих технологій у систему забезпечення економічної безпеки підприємств. Перспективним напрямом є також обґрунтування інституційних механізмів підтримки стійкості аграрного сектору, інтеграції принципів ESG-орієнтованого управління та підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств у контексті європейської інтеграції України.

Список використаних джерел

1. Дічек О. І. Економічна безпека регіонів – складова системи національної безпеки. *Вчені записки Університету «КРОК». Серія: Економіка*. 2013. №33. С. 24–30.
2. Марина А. С., Єланська Н. О., Петренко М. А. Механізм забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Економіка і суспільство*. 2018. №17. С. 495–500.
3. Васильєв О. В., Мейта В. І. Формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 14, №2. С. 138–145.
4. Свиноус І. В., Хомяк Н. В., Гаврик О. Ю. Управління транзакційними витратами як складовою економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. *Сталий розвиток економіки*. 2018. №4 (41). С. 41–47.
5. Дзись О. В. Економічна безпека аграрних підприємств в умовах цифровізації: огляд еволюції поняття та її складників. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2025. №3 (73). С. 139–160.
6. Утенкова К. О. Економічна безпека аграрного сектору: сутність та функціональні складові. *Агросвіт*. 2018. №17. С. 42–47.
7. Лісовий А., Краєвський В. Економічна безпека України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2026. №83. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-83-188>
8. Маренич Т. Г., Смігунова О. В. Теоретико-методичні засади спеціалізації аграрних підприємств з урахуванням сучасних викликів. *Галицький економічний вісник*. 2025. Т. 95, №4. С. 29–42.
9. Василішин С. І. Обліково-аналітичне забезпечення в системі ризиків та загроз економічної безпеки аграрних підприємств України : монографія. Харків: Друкарня Мадрид, 2020. 419 с.

10. Свиноус І. В., Рудич О. О., Зубченко В. В. Диверсифікація як фактор нівелювання ризиків виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. *Інноваційна економіка*. 2018. № 3–4. С. 42–49.

11. Третяк А. В. Чинники ефективності інтегрованих аграрних підприємств. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Т. 9, №3. С. 402–406.

Статтю отримано: 19.02.2026 / Рецензування 06.04.2026 / Прийнято до друку: 30.04.2026

Tetiana Ponedilchuk

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Department of Economics and Economic Theory
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine

E-mail: komar.tv@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0622-4318

Vitalii Palamarchuk

Postgraduate Student
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine

E-mail: palamarchukvit@ukr.net

ORCID: 0009-0006-9826-3555

ECONOMIC SECURITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES: THEORETICAL ASPECTS AND DIRECTIONS OF STRENGTHENING

Abstract

Introduction. The modern development of agricultural enterprises takes place in conditions of high instability of the economic environment, increased global competition, transformation of agricultural markets and increasing levels of internal and external risks. The issue of economic security of agricultural enterprises has become particularly relevant in the context of a war economy, when the threats of disruption of production processes, logistics chains, financial stability and resource provision of the agricultural sector have significantly increased.

Methods. In the process of preparing the article, the methods of theoretical generalization and system analysis were used to study the essence of the economic security of agricultural enterprises, its functional components and generalization of scientific approaches to the formation of the system of economic security of the agricultural sector. The methods of statistical, comparative and economic analysis were used to assess the impact of military risks on the functioning of agricultural enterprises, analyze the dynamics of production, financial, logistical and energy risks, as well as the current state of development of the agricultural sector of Ukraine. In addition, the method of logical generalization was used to substantiate the directions of strengthening the economic security of agricultural enterprises, developing risk management systems, digitalization of management, modernization of production and increasing the stability of the agricultural sector in the conditions of a war economy.

Results. As a result of the study, it was found that the economic security of agricultural enterprises is formed under the influence of financial, production, logistics, energy, personnel and information factors, the level of influence of which has significantly increased in the conditions of a war economy. It is substantiated that disruption of logistics routes, increased production costs, shortage of labor and financial resources, energy risks and instability of the market environment negatively affect the stability of the functioning of agricultural enterprises and require the formation of an adaptive system of economic security. It is determined that the key areas of strengthening the economic security of the agricultural sector are the digitalization of production management, the development of risk management, diversification of activities, modernization of the material and technical base, the introduction of energy-efficient technologies and the activation of state support for agricultural production.

Discussion. Prospects for further research are related to the development of adaptive models for managing the economic security of agricultural enterprises in the context of the war and post-war transformation of the Ukrainian economy. Of particular importance are studies of the digitalization of agricultural production management systems, the development of risk management mechanisms, agricultural insurance, and the introduction of energy-efficient and resource-saving

technologies into the system for ensuring the economic security of enterprises.

Keywords: economic security, agricultural enterprises, military economy, risk management, digitalization of management, competitiveness, sustainability of agricultural production.

References

1. Dichek, O.I. (2013). Ekonomichna bezpeka rehioniv – skladova systemy natsionalnoi bezpeky [Economic security of regions as a component of the national security system]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK». Seria: Ekonomika* [Academic Notes of University «KROK». Series: Economics], 33, 24–30. [in Ukr.].
2. Maryna, A.S., Yelanska, N.O., & Petrenko, M.A. (2018). Mekhanizm zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodariuvannia [Mechanism for ensuring the economic security of business entities]. *Ekonomika i suspilstvo* [Economy and Society], 17, 495–500. [in Ukr.].
3. Vasyliiev, O.V., & Meita, V.I. (2013). Formuvannia systemy upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu promyslovykh pidpriemstv [Formation of the economic security management system of industrial enterprises]. *Ekonomichnyi analiz* [Economic Analysis], 14, 2, 138–145. [in Ukr.].
4. Svynous, I.V., Khomiak, N.V., & Havryk, O.Yu. (2018). Upravlinnia transaktsiinymy vytratamy yak skladovoiu ekonomichnoi bezpeky silskohospodarskykh pidpriemstv [Transaction cost management as a component of the economic security of agricultural enterprises]. *Stalyi rozvytok ekonomiky* [Sustainable Development of Economy], 4 (41), 41–47. [in Ukr.].
5. Dzis, O.V. (2025). Ekonomichna bezpeka ahrarykh pidpriemstv v umovakh tsyfrovizatsii: ohliad evoliutsii poniattia ta yii skladnykh [Economic security of agricultural enterprises under digitalization: review of the evolution of the concept and its components]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky* [Economics, Finance, Management: Topical Issues of Science and Practical Activity], 3 (73), 139–160. [in Ukr.].
6. Utenkova, K.O. (2018). Ekonomichna bezpeka ahrarykh sektoru: sutnist ta funktsionalni skladovi [Economic security of the agricultural sector: essence and functional components]. *Ahrosvit*, 17, 42–47. [in Ukr.].
7. Lisovyi, A., & Kraievskiy, V. (2026). Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Economic security of Ukraine under martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and Society], 83. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-83-188> [in Ukr.].
8. Marenych, T.H., & Smihunova, O.V. (2025). Teoretyko-metodychni zasady spetsializatsii ahrarykh pidpriemstv z urakhuvanniam suchasnykh vyklykiv [Theoretical and methodological principles of specialization of agricultural enterprises considering modern challenges]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk* [Galician economic journal], 95, 4, 29–42. [in Ukr.].
9. Vasylishyn, S.I. (2020). *Oblikovo-analitychne zabezpechennia v systemi ryzykiv ta zahroz ekonomichnoi bezpeky ahrarykh pidpriemstv Ukrainy* [Accounting and analytical support in the system of risks and threats to the economic security of agricultural enterprises of Ukraine]. Kharkiv: Drukarnia Madryd.
10. Svynous, I.V., Rudych, O.O., & Zubchenko, V.V. (2018). Dyversyfikatsiia yak faktor niveliuvannia ryzykiv vyrobnycho-hospodarskoi diialnosti silskohospodarskykh pidpriemstv [Diversification as a factor in minimizing risks of production and economic activity of agricultural enterprises]. *Innovatsiina ekonomika* [Innovative Economy], 3–4, 42–49. [in Ukr.].
11. Tretiak, A.V. (2024). Chynnyky efektyvnosti intehrovanykh ahrarykh pidpriemstv [Factors of efficiency of integrated agricultural enterprises]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky* [Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology], 9, 3, 402–406. [in Ukr.].

Received: 02.19.2026 / Review 04.06.2026 / Accepted 04.30.2026

